

בִּי תִשָּׂא תִשָּׂפ׃: הָרֵב הַלּוֹ

אחשורוש היה עשיר: אחשורוש היה עשיר מכל מלכי מדי ופרס, ומה היה עושרו? שהעמיד מטות זהב וכסף ברחובות העיר להראות לכל העמים עושרו, שנאמר: 'מטות זהב וכסף', וכל כלי תשמישיו של אחשורוש לא היו בכלי כסף אלא בכלי זהב, והביא כלי בית המקדש וכלי ביתו. ומכיוון שהוציא כלי בית המקדש קלקל עצמו ונעשו הכלים כעופרת (פדר"א מח). לכן בסוף המגילה היה צריך אחשורוש לשים מס על העם (אבני שי, עמ' כז).

הוא אחשורוש: חז"ל דרשו שאחשורוש היה רשע מתחילתו ועד סופו (מגילה יא, א). טבע האדם צריך להיות שעם הגיל תאוותיו פוחתות, ומשום כך, הקב"ה שונא זקן מנאף (פסחים קיג, ב). בפרט שאדם צריך לקרב אל ליבו את יום המיתה, שאם חוזר בתשובה כשמוזקין אין זו מעלה גדולה כל כך. על אחשורוש נאמר: שהיה ברשעתו מתחילתו ועד סופו, כלומר שאפילו שבימי זקנותו צריך להתבונן בדרכיו יותר, למרות זאת הוא המשיך להרשיע (ספר אגדתא, עמ' רעא).

קרא את המגילה כשהוא מתנמנם: הלכה היא, שהקורא את המגילה מתנמנם יצא ידי חובה, אך אם שמע את המגילה כשהוא מתנמנם לא יצא ידי חובה (שו"ע או"ח תרצ, יב). דין הקורא במגילה מפורש במשנה, אך דין השומע את המגילה כשהוא מתנמנם אינו מפורש במשנה, ולדעת רוב הפוסקים לא יצא ידי חובה, הסיבה היא שהשומע אינו יכול לכוון (פרמ"ג מש"ז תרצ, ח), משא"כ הקורא שיכול לכוון לצאת ומספיק שיתכוון בתחילת הקריאה לצאת י"ח בקריאה (שעה"צ תרצ, לט). יש שרצו לומר שהקורא מתנמנם יצא ידי חובה, זהו דווקא בתחילת השינה ולא אחר השינה (ב"ח או"ח תרצ), ויש שרצו לומר שלכתחילה אותו קורא יחזור על הקריאה (בא"ח ש"ד תצוה ג). לפענ"ד, הקורא מתנמנם יוצא ידי חובה לכתחילה ואינו צריך לחזור ולקרא (הרב הלוי).

שיעור מתנות לאביונים: עיקר מצוות 'מתנות לאביונים' הוא בנתינת פרוטה לכל אחד משני עניים (משנ"ב תרצד, ב), ויכול לתת כסף או אוכל (ערוה"ש תרצד, א), אך לא כלים או בגדים (חזו"ע פורים, עמ' קסו). מצווה להרבות במתנות לאביונים ככל יכולתו, שאין שמחה גדולה ומפוארת יותר מלשמוח לב עניים, יתומים ואלמנות (ערוה"ש תרצד, ב). לכתחילה ראוי לתת מתנה ראויה, שהעני יוכל לקבל ממנה הנאה חשובה, יש אומרים כשיעור ג' ביצים של פת (שע"ת תרצד, א), שהוא שיעור סעודה שיכול העני ליהנות מזה ללא טרחה (ע"פ פמ"ג תרצד, מש"ז א), ויש שהחמירו לתת מתנה מכובדת אפילו 50 שקלים (הגרי"ש אלישיב).

משלוח מנות לילד קטן: נאמר במגילה: "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". יש שדייקו שניתן לצאת ידי חובה אם נתן משלוח מנות לקטן, שגם הוא בכלל 'רעהו' (ערוה"ש תרצה, יח), ויש אומרים שלא יצא ידי חובה, שאינו בכלל 'איש לרעהו' (מועד לכל חי לא, פו). יש שאמרו שלדעת מי שאומר שלא יצא ידי חובה, הוא סובר שמטרת 'משלוח מנות' להרבות קשר ורעות ולא דווקא שיהיה לו מנה לסעודת פורים (עיטורי מרדכי סא, ד). מכל מקום קטן יוצא ידי חובה בנתינת לקטן אחר (תשובות והנהגות ג, רלו). לפענ"ד, יש להחמיר לתת 'משלוח מנות' דווקא לגדול ולפי שני הטעמים של משלוח מנות כך צריך לנהוג (הרב הלוי).

מתנות לאביונים לילד קטן: במתנות לאביונים לא נאמר 'לרעהו', והיא מדין 'צדקה', ולכן מתנה לאביון קטן מועילה, ודווקא קטן שמבין שנותנים לו מעות לפורים (כה"ח תרצד, יב), כנראה שיסוד הנתינה הוא לתת לעני בשביל סעודת פורים וגם בשביל לשמחו, יש להסתפק האם אפשר לתת כסף 'מתנות לאביונים' לאפסטרופוס עבור תינוק קטן, או כיוון שהאביון לא יודע שקיבל, הנותן לא יצא ידי חובה (עיטורי מרדכי סו, ט).

נהר המשמש לעירוב שקפא בשבת: בד"כ הנהרות באירופה קופאים בחורף. נחלקו הפוסקים איך להתייחס לנהר בשעת קפאון, האם עדיין אפשר לסמוך על הדופן של הנהר כמחיצה של גובה עשרה טפחים כדי להחשיב את העיר כרשות היחיד או לא? לכו"ע, אם הנהר מתמלא באדמת סחף, וקרקעית הנהר מאבדת מעומק עשרה טפחים - המחיצה בטילה (משנ"ב או"ח שסג, קכא). באשר לנהר שקופא, יש אומרים שהנהר איבד ממחיצתו, וזה חמור יותר מסתם תבן שנמצא בנהר, שכן אין הקרח עתיד להינטל בשבת ויתירה מזאת, אין לסמוך על נהר כזה גם בשעה שאין בו קרח, שמא יעלה שרטון (ט"ז או"ח שסג, כ), ויש אומרים שמכיוון שזו מציאות עראית, אין זה מקובע בחפץ עצמו ולכן הקרח נחשב כמים גם בעת קפאון ואינו סותם את הנהר ואפשר לטלטל באותה עיר (שו"ת חת"ס או"ח פט). לפענ"ד, אם הנהר מקיף רשות הרבים יש להחמיר כדעת הט"ז, ואם הנהר מקיף כרמלית, יש לסמוך על החתם סופר להקל במילי דרבנן (הרב הלוי).

הליכה בשבת במקום שיש בו חיישני תנועה להדלק אור: מצוי הדבר שיש הרבה פנסים [במיוחד לד] שנדלקים על ידי חיישני תנועה, כאשר להולך לא נח בהדלקת האור או לא איכפת לו, רוב הפוסקים מיקלים מעיקר הדין ובמיוחד במקום הצורך משום פסיק רישיה דלא ניהא ליה בדרבנן, ועוד שהעובר אינו עושה פעולה בגוף הדבר, ועוד שלדעת הרשב"א פסיק רישיה כשעושה פעולה מותרת ומתכוון להיתר הרי זה מותר (שבט הלוי ט, סט). יש מחמירים ואוסרים לעבור דרך שם שאין זה גרמא ולא כלאחר יד אלא כמעשה בידים (שלחן שלמה שבת ג שכה, הע' ג). לפענ"ד, במילי דרבנן, אפשר לסמוך על המאירי במסכת שבת כט ותרוה"ד בשו"ת שאומרים שפסיק רישיה במילי דרבנן מותר, גם אם הוא נהנה! ובלבד שלא יתכוון (הרב הלוי).

הפסיק באמצע תפילת העמידה בגלל אזעקה: אדם שהתפלל תפילת העמידה ושמע אזעקה והפסיק כדי ללכת למקלט, לדעת השו"ע, כל הפסקה מאיזו שהיא סיבה, אם שהה זמן של כדי לגמור את כל התפילה [ולפי מה שלוקח לו באופן אישי להתפלל (שו"ע או"ח קד, ו)] צריך לחזור לראש תפילת שמונה עשרה, ואם לאו חוזר לתחילת הברכה (שו"ע או"ח קד, ה). למנהג האשכנזים, אם ההפסקה היתה מחמת מפריע [כגון טירדת המחשבה או סתם מחשבה] או נמנום, אינו חוזר לתחילת התפילה, אלא לתחילת הברכה בה אחז, ואם ההפסקה היתה מחמת איסור להתפלל באותו מקום או בגלל סכנה [כמו במקרה האזעקה], אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש התפילה (פס"ת קד, יא).

הפסקה באמצע קריאת שמע וברכותיה בגלל אזעקה: אדם שהפסיק באמצע ברכות קריאת שמע או קריאת שמע, לדעת השו"ע, אפילו אם ההפסקה היתה גדולה ממשיך מאותו מקום שהפסיק ואפילו לכתחילה, ויצא ידי חובה (שו"ע או"ח סה, א; ילקו"י סה, א). לדעת הרמ"א, אם ההפסקה היתה מחמת אונס [כגון האזעקה] וההפסקה היתה בברכות קריאת שמע, כדי לגמור את כל הברכות מ'יוצר אור' עד 'גאל ישראל' - חוזר ליוצר אור, ובבין הברכות אין צריך לחזור. ואם ההפסקה היתה בקריאת שמע [ועבר זמן של קריאת שמע שלוש] - חוזר לתחילת קריאת שמע (פס"ת סה, א). יש אומרים שאם האונס בא שלא מחמת האדם עצמו [כגון אזעקה], אין צריך לחזור לראש במקרה של אונס, אלא אם כן האיש או המקום אינם ראויים (מג"א או"ח סה, ב). וכן נלפענ"ד כדעת המג"א לנוהגים כרמ"א (הרב הלוי).

נס המגילה בזמן הזה: אמרו חז"ל: "הקורא את המגילה למפרע לא יצא" (מגילה יז, א). פירש הבעש"ט שמי שחושב שהדברים אירעו פעם - 'למפרע', לא יצא. תכלית המגילה היא ללמדנו כיצד יש ליהודי להתנהג בזמן הזה (אוצרות המגילה, פתח דבר). צריך לדעת שבכל שנה בזמן הזה יורד השפעות נס פורים, גם בזמן הזה (אמרות טהורות לפורים).

פרשת כי תשא: מנהיגות עם רגישות

אחד הנושאים המרכזיים בפרשת כי תשא הוא חטא העגל, שהוא גם אחד החטאים החמורים של עם ישראל בתקופת המדבר. הירושלמי (תענית ד,ה) אומר על הפסוק: "וישמע יהושע את קול העם ברעה, ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה" (שמות לב,ז), שמשה ענה ליהושע ואמר: "אדם שהוא עתיד להנהיג שררה על שישים ריבוא, אינו יודע להבין בין קול לקול?" משה מותח ביקורת על יהושע ומטיח בו דברים קשים: האם אינך מסוגל לזהות את הקולות של צרכי הרבים? כיצד אתה מתיימר להנהיג את העם? מנהיג אמתי צריך להיות קשוב ורגיש לקולות של העם, ולזהות את הצרכים של בני עמו! בזמן שיהושע שומע קולות של מרי ופריקת עול, משה שומע קולות של מצוקה, המ- בטאים את ייאושו של העם, בעקבות היעלמות המנהיג. רגישות היא מילת המפתח. מי שיש לו רגישות - שומע את הדברים, ומי שהוא אטום - יכול לשמוע רק את עצמו. בירושלמי (יבמות יב,ו) מסופר על בני סימוניא שבאו לרבי וביקשו שימצא להם מנהיג לקהילה, שיהיה כלי קודש: דיין, חזן, מורה, דרשן, ויעשה להם כל צרכם, ורבי הציע להם את לוי בר סיס. קיבלו בני הקהילה את הצעת רבי, וכשהגיע אליהם לוי בר סיס שמחו מאוד. הם בנו בימה גדולה לכבוד רבי לוי, והושיבוהו עליה. ואז שאלו אותו: במה גידמת חולצת? לוי בר סיס לא ענה לשאלה, אלא מילא פיו מים. ניסו בני סימוניא לשאול שאלה אחרת: אם היבמה ירקה דם ולא רוק - האם יצאה ידי חובת מצוות ריקה? לוי בר סיס לא ענה גם על שאלה זו. חשבו בני הקהילה, אולי הרב החדש בקי יותר בדרשות ופחות בהלכות, ולכן שאלוהו על הפסוק בדניאל (י,כא): "אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת" - אם אמת - למה רשום, ואם רשום - למה אמת? וגם על שאלה זו לוי בר סיס לא ענה להם. באו בני סימוניא לרבי ואמרו לו שהארי ששלח להם - נעשה שועל... זימן רבי את לוי בר סיס ושאל אותו שוב את השאלות ששאלוהו בני סימוניא, ולוי בר סיס ענה לו כהלכה על כל השאלות: הגידמת חולצת בשינייה, אם ירקה דם ויש שם צחצוחי רוק - יצאה ידי חובה, ופירוש הפסוק בדניאל הוא שעד שלא נחתם גזר הדין - הרי זה רשום, ומשנחתם גזר הדין הרי זו אמת. שאל אפוא רבי את לוי בר סיס: אם אתה יודע לענות על השאלות שנשאלת, מדוע נאלמת דום כשהיית בסימוניא? ענה לו לוי בר סיס שהבימה הגדולה שעשו בני סימוניא לכבודו בלבלה אותו, והוא לא הצליח להשיב.

נראה ששאלותיהם של בני הקהילה היו מכוונות, והם באו לרמוז משהו. בני סימוניא רצו לבדוק איזה אדם הוא הרב שנשלח אליהם. הם רוצים לדעת איך לוי בר סיס מתייחס ליבמה גידמת שהגורל התאכזר אליה כמה פעמים: אין לה ידיים, אין לה ילדים, בעלה מת, ועכשיו הגיס מתעלל בה וסוחט ממנה מעות ודמעות, והיא יורקת דם. הם חיפשו מנהיג שיבין לרחשי הלב ויבחין בין קולות פרוצים לקולות של מצוקה. זהו ההבדל בין יהושע, ששומע קולות של העם "ברעה" למשה השומע את קול המצוקה של העם.